

Den här dagen...

Den här dagen, den 7 februari 1771, hade kronprins Gustaf installerat sig i den svenska legationens residens på Rue de Grenelle i Saint Germain i Paris, dit han anlönt tre dagar tidigare. Sedan barndomen hade han drömt om att få resa till Frankrike och uppfylld av alla nya intryck, inte minst av ett minnesvärt besök på operan denna kväll, skyndar han sig att skriva ett brev hem till sin syster prinsessan Sofia Albertina:

Paris den 7 februari 1771

Nu äntligen har jag kommit till Paris som jag har längtat så mycket efter, och som så mycket upptar våra tankar därhemma. Ni ser att allt är möjligt i denna värld, eftersom jag till sist är här, och det är bara ett år sedan jag sade att jag skulle åka hit, och då skrattade Ni mig rätt upp i ansiktet. [...] Allt det vänliga som Ni, min kära Syster, skriver till mig, rör mig djupt, den saknad Ni kände då Ni såg Bayard¹ gläder mig och jag kan försäkra Er att känslan är ömsesidig. Jag lever i ett land, där man är mycket noga med sådana känslor, och där man har starka känslor. Herr Scheffer² återfann efter 18 års bortovaro alla sina vänner lika ivriga att återse honom, som om han rest från Paris i går. Just nu kommer jag från Comédie Italienne. Man gav *L'Amitié à l'épreuve*, en komisk opera, en ny och angenäm pjäs.³ Inför Er ger jag mig och tillstår, att jag är förtjust. Det är ett charmant skådespel och aktörerna är beundransvärda. Ni skulle tjasas både av musiken och texten. En aria i första akten börjar så här:

När man trotsar kärleksgudens makt
utsätter man sig för all hans stränghet.

Musiken och sångerskan, allt samverkar till att fylla en med extas. Det är den berömda sångerskan Mademoiselle Laruette som sjunger. Då önskade jag, min kära Syster, att Ni varit där, och jag föreställde mig, hur mycket det skulle ha glatt Er.⁴

Farväl, min kära Syster, jag omfamnar er ömt.

---

¹ Det är fråga om Pierre Laurent Buirette de Belloys tragedi *Gaston et Bayard*, som hade framförst av kronprinsen, prins Carl och deras vänner 1770.

² Den välkände hattpolitikern, diplomaten och kulturpersonligheten Carl Fredrik Scheffer (1715 - 1786), som varit kronprinsens guvernör och hela sitt liv skulle komma att vara Gustaf III:s pålitlige rådgivare, ingick i kronprinsens svit under resan. Scheffer hade varit Sveriges sändebud i Paris mellan 1743 och 1752. Han var mycket väl ansedd vid hovet i Versailles och hade många vänner i den franska kultureliten.

³ *L'Amitié à l'épreuve*, komedi av Charles Simon Favart (1710 - 1792), med musik av Grétry.

⁴ Brevet är publicerat av Gunnar von Proschwitz i *Gustaf III Mannen bakom myten*, s.104-105.

Brevet vittnar om kronprinsens tillgivenhet till sin syster, liksom om hans kärlek till teater och fransk kultur. Att Gustaf tidigt blev både frankofil och frankofon, hade han såväl sin mor, Lovisa Ulrika, som sina guvernörer, Carl Gustaf Tessin och Carl Fredrik Scheffer, att tacka för. Tack vare dem fick den unge kronprinsen mycket gedigna kunskaper om Frankrike, dess politiska och kulturella liv och i det franska språket. Men den som framförallt påverkade Gustaf under hans vuxna liv var Sveriges sändebud i Paris (1766-1783), Gustaf Philip Creutz, tillika en av våra största nationalpoeter. Hans korrespondens visar i hur hög grad han bidrog till att vinna Gustafs håg för fransk kultur och franskt tänkesätt.

Gustafs första frankrikeresa var dock ingen nöjesresa utan hade politiska, hemliga syften. Som vi vet fanns i Sverige vid denna tid två politiska riksdagspartier, som slogs om makten: hattar och mössor. Mössorna var i förbund med England och Ryssland, medan hattarna sedan länge var lierade med Frankrike, som under många år givit Sverige subsidier. Dessa var mycket välbehövliga, då Sveriges finanser var urusla. Subsidierna hade emellertid dragits in, eftersom Frankrike ansåg att den politiska situationen i Sverige med de ständiga partistriderna och den svaga kungamakten var ohållbar. Enligt Frankrikes utrikesminister Choiseul hade Frankrike engagerat sig på ett felaktigt sätt genom att stödja ett politiskt parti, hattpartiet. Han ansåg att det vore bättre att ändra konstitutionen i Sverige och få en stark kungamakt, vilket skulle befria landet från främmande inflytande. Detta skulle ske med en statskupp stödd från Frankrike. Man litade dock inte på den självsvåldiga Lovisa Ulrika och kung Adolf Fredrik var för svag för att alls kunna räknas med. Däremot hade ögonen mer och mer börjat riktas mot den lovande, franskvänlige kronprinsen Gustaf. Creutz initierades tidigt i Choiseuls planer och gjorde allt för att skapa goodwill för den unge Gustaf i Paris och Versailles salonger. Kabinettet i Versailles meddelade 1770, under största sekretess, att det skulle vara av största nytta för de fransksvenska relationerna om kronprinsen gjorde en resa till Paris.

Redan den 8 november 1770 hade kronprins Gustaf och prins Fredrik lämnat Stockholm för att bege sig till Frankrike. Prinsarna reste inkognito under namnen greven av Gotland och greven av Öland. Efter en strapatsrik resa anlände slutligen prinsarna och deras svit den 4 februari 1771 lyckligt till Paris. En oroande nyhet hade dock redan då nått dem: hertig Choiseul hade hamnat i onåd och hastigt tvingats lämna sin post. Gustaf mottog med bestörtning beskedet. Skulle Sverige kunna räkna med den nye utrikesministerns stöd, vilket Creutz övertygade honom om, och skulle man kunna räkna med den franske kungens vänskap?

Alexander Roslin, *César Gabriel, greve af Choiseul, hertig av Praslin*, 1762, Nationalmuseum, NM 2118,
Foto: Åsa Lundén/Nationalmuseum

Creutz hade förberett ett briljant mottagande och ett intensivt, omväxlande och diplomatiskt strategiskt program för kronprinsen. Förutom teater- och operabesök, var det jakt och supé med Ludvig XV i Versailles och Marly, besök på Vetenskapsakademien och Franska akademien, visiter i de mest reputerade litterära och aristokratiska salongerna, där kronprinsen träffade damer från de förnämsta kretsarna, vilka skulle komma att bli hans vänner för livet, och middag hos Creutz på Rue de Grenelle, till vilken de mest ansedda upplysningsfilosoferna inbjudits. Kvällen med filosoferna blev dock en besvikelse för Gustaf. Han skriver hem till sin mor Lovisa Ulrika att; "Det är mycket roligare att läsa dem än att råka dem."⁵

Creutz visade sig ha rätt, när han sade, att kronprinsen kunde räkna med den franske kungens vänskap. Ludvig XV verkade bli uppriktigt fästad vid den svenske kronprinsen. Utmärkta kontakter skapades även med Choiseuls efterföljare, hertigen d'Aiguillon.⁶

Den glädje och förväntan inför sitt parisbesök som kronprinsen ger uttryck för i sitt brev den 7 februari 1771, skulle således komma att överträffa hans största förväntningar och besöket skulle i högsta grad bidra till att stärka de fransksvenska relationerna.

---

⁵ von Proschwitz, *op. cit.* s. 105.

⁶ Den 1 mars 1771 skedde en scenförändring. När Gustaf satt på operan, nåddes han av nyheten, att hans far kung Adolf Fredrik avlidit den 12 februari. Det svenska ministerhotellet på Rue de Grenelle, blev hädanefter en kunglig boning, dit kondoleanser och hyllningar strömmade.

Alexander Roslin, grevinnan d'Egmont, Wikimedia Commons

En av de damer som Gustaf träffade under sitt besök i Paris var Grevinnan d'Egmont, Sophie Jeanne Armande Élisabeth Septimanie de Vignerot Du Plessis- Richelieu (1740-1773). Hon hade en av tidens mest berömda litterära salonger, en samlingsplats för den tidens litterära storheter som Voltaire och Rousseau. Hon var känd för sin skönhet, sitt intellekt och sin rikedom och en innerlig vänskap uppstod mellan henne och Gustaf. Ryktet sade att hon var förälskad i Gustaf och hade ambitionen att göra honom till en upplyst monark. Efter Gustafs hemkomst brevväxlade de regelbundet. Gustaf sörjde djupt hennes alltför tidiga bortgång.

Marianne Molander Beyer, vice ordförande

Referenser:

Molander Beyer, Marianne, Gustaf Philip Creutz, *Comte de Creutz, La Suède et les Lumières, Lettres de France d'un Ambassadeur à son Roi(1771-1783)*, Michel de Maule, Paris. 2006.

Molander Beyer, Marianne, *Gustav Philip Creutz, Dikter och brev*, tillsammans med Horace Engdahl. Svenska Akademiens klassikerutgåva. Atlantis. 2010.

Proschwitz von, Gunnar, *Gustaf III, Mannen bakom myten*. Lund: Wiken, 1992.